

RUFINO CANO GONZÁLEZ

**ΠΛΑΙΣΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ, ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ
ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ
ΤΟΥ ΨΥΧΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**

Ιωάννινα 2004

Rufino Cano González*

Πλαίσια παρέμβασης, παράγοντες και επαγγελματικές θεωρήσεις του ψυχοπαιδαγωγικού προσανατολισμού**

Περίληψη

Είναι φανερό σήμερα περισσότερο από ποτέ, ότι η ψυχοπαιδαγωγική κατανοείται και ασκείται σε συνθήκες οικογενειακού ή ευρύτερου περιβάλλοντος, πολύ πιο ευρείες από αυτές που μας προσφέρει το ίδιο το σχολικό σύστημα, το οποίο βασίζεται σε μία εκπαίδευση αυστηρά κανονιστική. Η έννοια της εκπαίδευσης μας πηγαίνει πιο μακριά από την καλούμενη σχολική εκπαίδευση και μας οδηγεί σε άλλες καταστάσεις, τις οποίες αντιμετωπίζουν πολλοί άνθρωποι στη ζωή τους. Στις καταστάσεις αυτές ο Ψυχοπαιδαγωγικός Προσανατολισμός, μέσα από διαφορετικές προοπτικές ή τρόπους, παίζει, χωρίς αμφιβολία, πολύ σημαντικό ρόλο για τα άτομα εκείνα που χρειάζονται φροντίδα σε κρίσιμες περιστάσεις και στιγμές.

Λέξεις κλειδιά: Ψυχοπαιδαγωγική, προσανατολισμός και συμβουλευτική, οικογένεια, σχέση σχολείου – οικογένειας.

Contextos de intervención, agentes y consideraciones profesionales de la orientación psicopedagógica

Resumen

Es evidente, hoy más que nunca, que la psicopedagogía ha de entenderse y practicarse en contextos (ámbitos o entornos) mucho más amplios que el que nos ofrece el propio sistema escolar basado en la educación estrictamente formal y reglada. El concepto de educación nos lleva más allá de lo escolar y nos acerca a otros contextos por los que transitan muchas personas a lo largo de su trayectoria vital, donde la Orientación Psicopedagógica, desde diferentes perspectivas o formas, no cabe duda, desempeña un papel relevante para aquellos individuos que requieren una atención preferente en circunstancias y momentos especialmente decisivos.

Palabras clave: Psicopedagogía, orientación, familia, interacción entre escuela y familia.

* Ο κ. Rufino CANO GONZÁLEZ είναι καθηγητής Ψυχοπαιδαγωγικής στο Πανεπιστήμιο του Valladolid στην Ισπανία

** Μετάφραση από τα ισπανικά: Θόδωρος Ταρναράς. Επιμέλεια κειμένου: Όλγα Λύρα

1. Πλαίσια παρέμβασης

Είναι φανερό σήμερα περισσότερο από ποτέ, ότι η ψυχοπαιδαγωγική κατανοείται και ασκείται σε συνθήκες οικογενειακού ή ευρύτερου περιβάλλοντος, πολύ πιο ευρείες από αυτές που μας προσφέρει το ίδιο το σχολικό σύστημα, το οποίο βασίζεται σε μία εκπαίδευση αυστηρά κανονιστική. Η έννοια της εκπαίδευσης μας πηγαίνει πιο μακριά από την καλούμενη σχολική εκπαίδευση και μας οδηγεί σε άλλες καταστάσεις, τις οποίες αντιμετωπίζουν πολλοί άνθρωποι στη ζωή τους. Στις καταστάσεις αυτές ο Ψυχοπαιδαγωγικός Προσανατολισμός, μέσα από διαφορετικές προοπτικές ή τρόπους, παίζει, χωρίς αμφιβολία, πολύ σημαντικό ρόλο για τα άτομα εκείνα που χρειάζονται φροντίδα σε κρίσιμες περιστάσεις και στιγμές. Πράγματι, εάν εμμείνουμε σε κριτήρια εξελικτικού τύπου, όλα τα άτομα κατά τη διάρκεια της ζωής τους περνούν από μία σειρά καταστάσεων, οι οποίες αφορούν, γενικά, διαφορετικούς τομείς, που έχουν όμως μεταξύ τους σημαντικά σημεία επαφής:

- Η οικογένεια
- Το εκπαιδευτικό σύστημα
- Ο επαγγελματικός κόσμος
- Η αναζήτηση εργασίας
- Ο χώρος εργασίας
- Η ανεργία
- Η αλλαγή θέσεως εργασίας
- Η επαγγελματική επιμόρφωση
- Η ξεκούραση και ο ελεύθερος χρόνος
- Οποιοδήποτε άλλο περιβάλλον

Ξεπερνώντας την απλή εκδοχή για την εξέλιξη των ανθρώπων και λαμβάνοντας ως σημείο αναφοράς τον άνθρωπο στο σύνολο και στην πολυπλοκότητά του, μπορούμε να μιλήσουμε για τρεις τρόπους παρέμβασης: το εκπαιδευτικό σύστημα, τα συλλογικά κοινοτικά όργανα και τους οργανισμούς.

2. Έννοια της λέξης πλαίσιο

Μία από τις σημασίες που έχει η λέξη «πλαίσιο» είναι η αναφορά στη συνένωση πραγμάτων, που ενώνονται και περιπλέκονται συνδυαστικά για να σχηματίσουν ένα όλον. Υπάρχουν, όπως μπορούμε να υποθέσουμε, πολλές και ποικίλες καταστάσεις, μέσα από τις οποίες παράγονται συστηματικά μία σειρά από επαφές ή ενώσεις μεταξύ των μεταβλητών δράσης. Με τον τρόπο

αυτό, μπορούμε να αναφερθούμε στις παραγόμενες στα φυσικά οικοσυστήματα δομές, που εξαρτώνται από μία σειρά κρίκων που σχηματίζουν μία αλυσίδα, όπως για παράδειγμα διατροφής και επιβίωσης ζώων (μικρή λίμνη ή λιμνοθάλασσα, μικρή πανίδα, ψάρια, βάτραχοι, ερπετά, αετοί ...) Όταν, λοιπόν, αναφερόμαστε σε κοινωνικοπολιτισμικές και εκπαιδευτικές καταστάσεις, όπου οι διάφορες σχέσεις εμφανίζονται με τρόπο πολύ περίπλοκο και σε πολλές περιπτώσεις συγκεχυμένο, κατανοούμε την επιτακτική ανάγκη να γνωρίσουμε το μηχανισμό της σύνδεσής τους και της παραγωγής συμπεριφορών, αν πραγματικά επιθυμούμε να εντοπίσουμε τις υπάρχουσες σε κάθε κατάσταση ανάγκες, έτσι ώστε να παρέμβουμε και να καθοδηγήσουμε πιο αποτελεσματικά. Υπό αυτή την έννοια, οι συνεισφορές της Γενικής Θεωρίας των Συστημάτων του Bertalanffy (1976) και αργότερα η διδασκαλία του Bronfenbrenner (1979), θεμελιωμένη στην οικολογική προσέγγιση, μας έχουν δώσει τη δυνατότητα να έχουμε ένα σύνολο από πολύ ενδιαφέρουσες στρατηγικές για την ανάλυση των καταστάσεων και των σχέσεων που δημιουργούνται τόσο στο εσωτερικό τους όσο και μεταξύ τους, έτσι ώστε να μπορούμε να προσεγγίσουμε τον τρόπο δράσης και την ανάπτυξη των ανθρώπινων όντων.

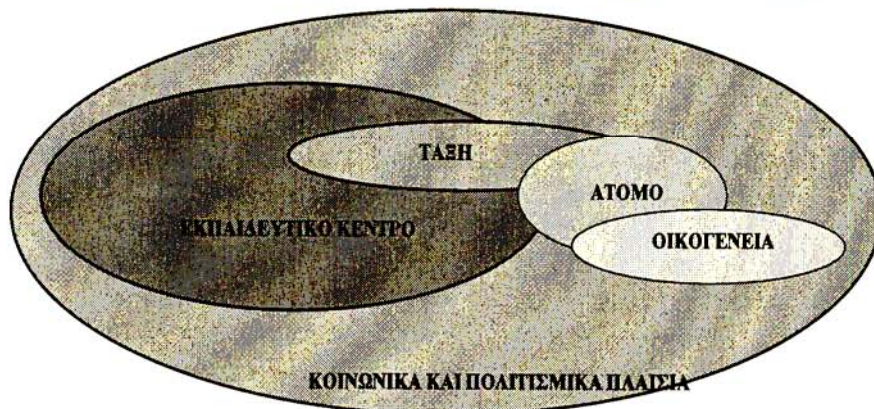
Οι συνθήκες, στις οποίες αναπτύσσονται τα άτομα (και στη δική μας περίπτωση η ζωή των μαθητών μέσα στο επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα), αναφέρουν οι σχετικοί με το θέμα αυτό, αποτελούνται από μία σειρά λειτουργικών συστημάτων ή ομόκεντρων δομών, τέλεια προσαρμοσμένων μεταξύ τους, όπως φαίνεται στο διάγραμμα 1. Το σημαντικό, από οικολογικής άποψης, είναι να φθάσουμε να γνωρίσουμε πώς ένα άτομο (ο μαθητής) αντιλαμβάνεται την κατάσταση μέσα στην οποία εξελίσσεται και συνεπώς δρα. Αυτό, δηλαδή, που αληθινά έχει ενδιαφέρον για τους καθοδηγητές είναι η κατάσταση, έτσι όπως γίνεται «κατανοητή».

3. Ταξινόμηση των πλαισίων παρέμβασης

Λαμβάνοντας υπόψη το υποκείμενο για το οποίο όλα αυτά προορίζονται καθώς και τα πεδία στα οποία ο καθοδηγητής μπορεί να παρέμβει, μπορούμε να διακρίνουμε τρία μεγάλα τέτοια (πεδία), όπου παράγονται διαφορετικές δράσεις, αυτό της επίσημης εκπαίδευσης (εκπαίδευση βάσει νόμων και κανονισμών), της ανεπίσημης (εξειδικευμένες εκπαιδευτικές διαδικασίες έξω από το επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα) και της ημιεπίσημης (αδιαφοροποίητες εκπαιδευτικές διαδικασίες, όπου η εκπαιδευτική διαδικασία δεν είναι η κυρίαρχη). Αυτά τα τρία μεγάλα πεδία μπορούν να οριστούν ως εξής:

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

ΠΛΑΙΣΙΑ ΟΠΟΥ ΑΝΑΠΤΥΣΣΕΤΑΙ Η ΖΩΗ ΕΝΟΣ ΜΑΘΗΤΗ
ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΕΠΙΣΗΜΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

ΠΗΓΗ: Bisquerra Alzina R. και Oliveros Martín-Vares, L. (1998). Συνθήκες, παράγοντες και επαγγελματικές όψεις του προσανατολισμού. Στο Bisquerra Alzina, R. (Coord.). Μοντέλα Προσανατολισμού και Παιδαγωγικής Παρέμβασης. Βαρθελώνη: Praxis, σ. 378.

Α) Το Εκπαιδευτικό Σύστημα (ποικίλες εκπαιδευτικές αρχές): Ο καθοδηγούμενος βρίσκεται καταρχήν μέσα σ' ένα εκπαιδευτικό σύστημα, όπου θα αναλάβει το ρόλο του **μαθητή** με την απαραίτητη βοήθεια που προσφέρεται από το ίδιο το σχολικό σύστημα μέσω της δράσης και της φροντίδας για την απαραίτητη καθοδήγηση. Είναι μία φάση της επίσημης εκπαίδευσης αρκετά παρατεταμένη, αλλά απολύτως απαραίτητη για όλους, η οποία αρχίζει από το Νηπιαγωγείο και τελειώνει (σε ορισμένες περιπτώσεις) με τις πανεπιστημιακές σπουδές. Σε ορισμένες στιγμές αυτής της φάσης, η οικογένεια αναλαμβάνει ένα σημαντικό ρόλο σε συνεργασία με τους παράγοντες της εκπαίδευσης, προκειμένου για μία εκπαίδευση συναινετική, συμμετοχική και ποιοτική.

Κατά τη διάρκεια της ιστορίας του Προσανατολισμού, τουλάχιστον σε ό,τι σχετίζεται με τη δική μας χώρα (την Ισπανία), τα εκπαιδευτικά ιδρύματα αποτέλεσαν τους χώρους που προτιμήθηκαν και, θα τολμούσα να πω τους μοναδικούς χώρους εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, μέσα στους οποίους η προσανατολιστική δράση είχε και συνεχίζει να έχει ένα σημαντικό ρόλο σε βάρος

άλλων τρόπων παρέμβασης. Με τον τρόπο αυτό ο καθοδηγητής ασκεί το επάγγελμά του διαμέσου ενός πακέτου λειτουργιών, η πλειονότητα των οποίων έχουν προταθεί και διατυπωθεί από το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα και αντιστοιχούν σε τομείς όπως: αρωγή και καθοδήγηση στις διαδικασίες διδασκαλίας – μάθησης· αρωγή στον επαγγελματικό προσανατολισμό· αρωγή στην παιδαγωγική πράξη· αρωγή και καθοδήγηση στη φροντίδα αναφορικά με τη διαφορετικότητα και καθοδήγηση αναφορικά με την προετοιμασία και την ανάπτυξη του ατόμου.

Η παρέμβαση που οι καθοδηγητές (κυρίως αυτή που προσφέρεται από τις Ομάδες Εκπαιδευτικού και Ψυχοπαιδαγωγικού Προσανατολισμού) πραγματοποιούν έχει ως σημείο αναφοράς το κλινικό μοντέλο, έτσι ώστε να κατευθύνουν τη δράση τους προς την αξιολόγηση και τη φροντίδα των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Τα τελευταία πέντε χρόνια, κυριότερα με τη δημιουργία και τη λειτουργία των τμημάτων Προσανατολισμού στα ΙΕΣ, φαίνεται ότι ο ψυχοπαιδαγωγικός προσανατολισμός στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, αν και με αργούς ρυθμούς, παραγκωνίζεται από άλλους τύπους μοντέλων παρέμβασης, όπως το μοντέλο των Προγραμμάτων και το μοντέλο της Συμμετοχικής Συμβουλής, όπου η υπεύθυνη συμμετοχή όλου του διδακτικού προσωπικού είναι μία αναγκαιότητα για να διατηρηθεί μία συνέχεια και να επιτευχθούν οι στόχοι που έχουν διατυπωθεί. Οποιοδήποτε πρόγραμμα προσανατολισμού, το οποίο φιλοδοξεί να έχει συνοχή και να είναι αποτελεσματικό, χρειάζεται αναπόφευκτα να έχει γίνει προηγουμένως αποδεκτό, έχοντας προηγηθεί συζήτηση όχι μόνο από το διδακτικό προσωπικό αλλά και από όλα τα μέρη της σχολικής κοινότητας. Η δραστηριοποίηση που προϋποθέτει ο ψυχοπαιδαγωγικός προσανατολισμός δεν θα γίνει εφικτή από το διδακτικό προσωπικό απλά και μόνο από το γεγονός ότι εμφανίζεται αναγνωρίσιμη στο εκπαιδευτικό σύστημα· πρέπει να υιοθετηθεί από τον καθοδηγητή και ειδικότερα από τους κηδεμόνες και τους δασκάλους. Αυτό χρειάζεται χρόνο, στοχασμό και συνολική ευαισθητοποίηση επάνω στο συγκεκριμένο θέμα, εάν δεν επιθυμούμε οι ενέργειες που αφορούν τον προσανατολισμό να είναι, όπως ατυχώς συμβαίνει πολλές φορές, κάτι το επιφανειακό και μη λειτουργικό στη σχολική ζωή, παρασυρόμενο από τη νωθρότητα της καθημερινής ρουτίνας. Ο προσανατολισμός, αυτή η καθοδήγηση, αποκτά σαφές νόημα μόνο όταν γίνεται αντιληπτός από όλους και ασκείται ενταγμένος στην εκπαιδευτική διαδικασία και στο ακαδημαϊκό πρόγραμμα.

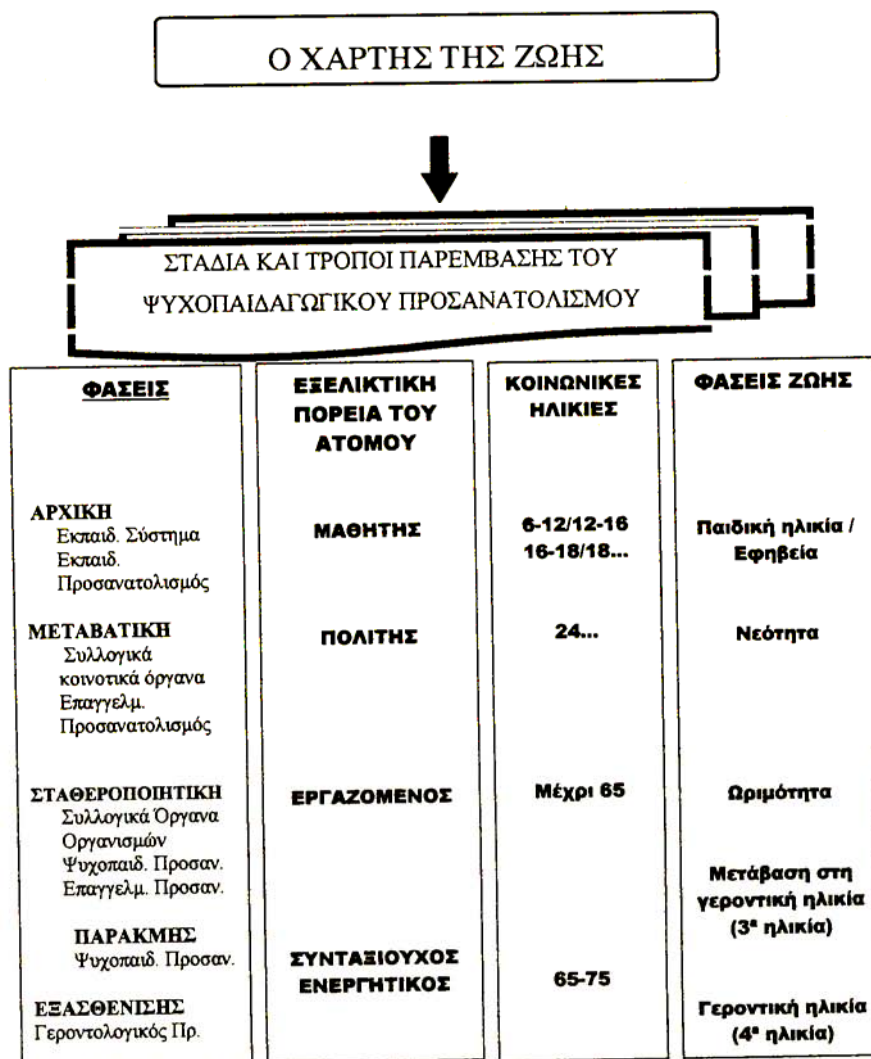
Β) Τα συλλογικά κοινοτικά όργανα: Την πρώτη φάση ακολουθεί η δεύτερη, την οποία θα μπορούσαμε να ονομάσουμε «πέρασμα» και κατά την οποία το άτομο λαμβάνει από τα συλλογικά κοινοτικά όργανα και από τις υπηρε-

σίες της δημόσιας Διοίκησης (κεντρική, περιφερειακή, νομαρχιακή, τοπική) τη βοήθεια που έχει ανάγκη για να συνεχίσει την πορεία της προσαρμογής και της εξέλιξής του σαν πολίτης. Όταν το άτομο ολοκληρώσει την εκπαιδευτική του στην επίσημη εκπαίδευση, η κοινωνία του προσφέρει μία σειρά από υπηρεσίες (δημόσιες και ιδιωτικές) στις οποίες μπορεί να καταφεύγει, όπως για παράδειγμα: υπηρεσίες κοινωνικές, υγειονομικές, προσφοράς και ζήτησης εργασίας, ανεπίσημης εκπαίδευσης κ.τ.λ. Με τον ένα ή τον άλλο τρόπο σε όλες αυτές τις υπηρεσίες ο ρόλος του ψυχοπαιδαγωγού είναι απαραίτητος γιατί όλοι οι άνθρωποι έχουν κοινωνικές ανάγκες που επιθυμούν να ικανοποιήσουν με τον σωστό τρόπο. Αυτό μπορεί να γίνει με τη βοήθεια και την παροχή συμβουλών από ειδικούς. Μην ξεχνούμε ότι ο προσανατολισμός, για να θυμηθούμε και τον καθηγητή Bisquitra Alzina, απευθύνεται σε όλους τους ανθρώπους, σε όλες τις κοινωνικές και ηλικιακές ομάδες κατά τη διάρκεια της ζωής τους (παιδιά, ενήλικες, νέοι, ώριμα άτομα, γέροι, άνεργοι, μη προνομιούχοι, αλκοολικοί, περιθωριοποιημένοι κ.α.). Ο επαγγελματικός Προσανατολισμός παρουσιάζεται σαν ένας χώρος παρέμβασης των συλλογικών κοινοτικών οργάνων μείζονος σημασίας, αφού το φαινόμενο της ανεργίας υπήρξε και συνεχίζει να είναι μία από τις πληγές που ταλαιπωρούν περισσότερο τους νέους αλλά και πολλούς πρεσβύτερους.

Γ) Οι οργανισμοί: Το άτομο εξελίσσεται μέσω της άσκησης ενός επαγγελματός που κατά περιπτώσεις, όχι απαραίτητα, συμπίπτει με την εκπαίδευσή του. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, δουλεύοντας σ' έναν οργανισμό σαν υπάλληλος, ενδεχομένως κάποια στιγμή να έχει ανάγκη από βοήθεια ή κάποια συμβουλή σε προσωπικό ή επαγγελματικό επίπεδο, ανεξάρτητα αν την ίδια στιγμή μπορεί να χρειάζεται βοήθεια και από αλλού (κοινοτικά όργανα, εκπαιδευτικό σύστημα) και συνεπώς οι ανάγκες αυτές μας παρουσιάζονται σαν αλληλεξαρτώμενες και απαραίτητες δράσεις κι όχι σαν κατηγορίες ασύνδετες και ασύμβατες.

Η καθοδήγηση στο χώρο των οργανισμών απλώνεται στον επιχειρηματικό κόσμο (βιομηχανία, εμπόριο, γεωργία) για να σταθεροποιηθεί σε άλλου τύπου οργανισμούς (κέντρα αποκατάστασης, κέντρα αναμόρφωσης, διοικητικά κέντρα, οικογενειακούς και πολλούς άλλους οργανισμούς κ.τ.λ.) που συνεχώς εμφανίζονται γύρω μας και για τους οποίους η λειτουργία του καθοδηγητή είναι πολύ σημαντική. Στη συνέχεια, σαν τελική ανακεφαλαίωση, θα παρουσιάσουμε με έναν πολύ σύντομο και περιεκτικό τρόπο «το Χάρτη της Ζωής», τον οποίο έχουμε επεξεργαστεί και στον οποίο συγκεντρώνουμε τα στάδια και τους τρόπους παρέμβασης του Ψυχοπαιδαγωγικού Προσανατολισμού με μία προβολή του κύκλου της ζωής, έτσι όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 2.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

ΑΤΟΜΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ : Η ηλικία που κάθε άτομο ζει. Συγκροτείται από άλλες τρεις: τη Βιολογική Ηλικία (διαδρομή ζωής μοναδική και ανεπανάληπτη), τη Χρονολογική Ηλικία (την οποία δείχνει το ημερολόγιο με τρόπο αντικειμενικό) και την Κοινωνική Ηλικία (τη δομημένη από την κοινωνία που τοποθετεί ορόσημα εδώ κι εκεί σύμφωνα με ποικίλα και συμβατικά κριτήρια).

CANO GONZÁLEZ, R. (2002)

Σε όλα αυτά τα στάδια τα άτομα γίνονται αποδέκτες διαφορετικών μορφών βοήθειας, με πιο συχνές αυτές που προέρχονται από το Σχολικό Προσανατολισμό, τον Προσανατολισμό που έχει να κάνει με τις διάφορες κλίσεις του ατόμου, τον Ατομικό και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό. Επιπλέον γίνονται αποδέκτες και άλλων μορφών βοήθειας, επικεντρωμένων στην προσωπική εξέλιξη και την κοινωνική ένταξη. Τελικά το όλο θέμα είναι να απαντήσουμε, μέσα από την οπτική της ψυχοπαιδαγωγικής παρέμβασης, σε ορισμένες από τις κλασικές πλέον στο χώρο της εκπαίδευσης ερωτήσεις του Lashwell :

- Τι; Προσανατολισμός για τη σταδιοδρομία και την προσωπική εξέλιξη.
- Ποιος; Καθοδηγητής και άλλοι ειδικοί.
- Για ποιον; Όλοι οι άνθρωποι με ή χωρίς προβλήματα, μέσα κι έξω από το εκπαιδευτικό σύστημα.
- Πότε; Κατά τη διάρκεια του κύκλου της ζωής.
- Πώς; Διαμέσου προγραμμάτων παρέμβασης, ατομικά και / ή ομαδικά.
- Πού; Σε οποιοδήποτε περιβάλλον.
- Για ποιο λόγο; Ατομική και επαγγελματική εξέλιξη.

Η διαφοροποίηση των διαφόρων τρόπων παρέμβασης έρχεται καθορισμένη απ' ευθείας, όπως μπορούσαμε να παρατηρήσουμε, από μία σειρά μεταβλητών μέσα από τον πρωταγωνιστικό ρόλο που αποκτά η εξελικτική πορεία του ατόμου που κατευθύνει, τη στιγμή που και ο ίδιος γίνεται παραλήπτης του προσανατολισμού. Καταληκτικά, στις μέρες μας ο προσανατολισμός γίνεται κατανοητός με μία εστίαση στον κύκλο της ζωής.

Εάν αναλύσουμε την υπάρχουσα βασική βιβλιογραφία σχετικά με τον προσανατολισμό στους οργανισμούς, μεγάλο μέρος αφορά απαντήσεις στις εκπαιδευτικές ανάγκες των εργαζομένων μέσα από μία προοπτική προληπτική (Προγράμματα Ατομικής Βοήθειας στον εργαζόμενο, βασισμένα στην απόκτηση ζωτικών και κοινωνικών ικανοτήτων, στην πρόληψη ενάντια στο στρες, στη συναισθηματική παιδεία κ.τ.λ., Bisquetta, 1990), αμέσως αντιλαμβανόμαστε ότι οι ενέργειές τους εντοπίζονται μέσα σ' ένα τμήμα της προσωπικής και επαγγελματικής βοήθειας που ονομάζεται Ανθρώπινοι Πόροι. Μεταξύ των λειτουργιών του θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τις ακόλουθες: προσωπική συμβουλή, επιλογή προσωπικού, επαγγελματική εκπαίδευση στην εταιρία, εξέλιξη της σταδιοδρομίας των υπαλλήλων, προγράμματα προσωπικής βοήθειας στον εργαζόμενο. Είναι, τελικά, λειτουργίες επιλογής, παροχής συμβουλών και εκπαίδευσης, προερχόμενες, όπως επισημαίνουν οι Muñoz Ibares και Oliveros Martín-Vares, (1994), από τις νέες απαιτήσεις, τις

νέες ανάγκες που κάνουν τις αγορές εργασίας ευέλικτες.

4. Ο Οικογενειακός Προσανατολισμός ως συνθήκη για κοινωνικοποίηση και εκπαιδευτική παρέμβαση.

Ο χώρος παρέμβασης του Εκπαιδευτικού Προσανατολισμού έχει υπερβεί τα όρια που παραδοσιακά έχει τοποθετήσει τη δράση του για να προσφέρει βοήθεια. Επιπλέον, απαιτεί άλλους τρόπους κοινωνικοποίησης που ασκούν μεγάλη επίδραση, όπως η οικογένεια, στην οποία εμείς οι άνθρωποι περνούμε μία μεγάλη περίοδο της ζωής μας και η οποία αποτελεί στοιχείο θεμελιακό για την ανάπτυξή μας, την τωρινή αλλά και τη μελλοντική διαμόρφωσή μας.

4.1. Η οικογένεια ως αντικείμενο εργασίας του Προσανατολισμού.

Η οικογένεια, σαν βάση, είναι η πρωταρχική υπεύθυνη για τη διαμόρφωση των ατόμων και ο αρχικός μεταδότης του πολιτισμού. Διαμέσου του Προσανατολισμού προσφέρεται βοήθεια και εκπαίδευση στην οικογένεια στις διάφορες στιγμές της και στις πολλές και ποικίλες καταστάσεις στις οποίες μπορεί να βρεθεί. Ο βασικός στόχος έγκειται στη συμμετοχή των γονέων στην εκπαίδευση των παιδιών τους ως στοιχείο θεμελιακό του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού του σχολείου. Η εκπαίδευση των παιδιών, η βοήθεια και η συμβουλευτική δράση προς την οικογένεια και από την οικογένεια είναι, όπως έχει πει κάποιος, ένα σχέδιο μακράς διαρκείας το οποίο όμως έχει πραγματοποιηθεί μέσω ενός συνόλου διαφορετικών και συμπληρωματικών δράσεων μικρής διαρκείας.

Ο Ψυχοπαιδαγωγικός και Εκπαιδευτικός Προσανατολισμός και μαζί μ' αυτόν η δράση των καθοδηγητών από τα τμήματα Προσανατολισμού στα εκπαιδευτικά κέντρα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης παρέχουν στις οικογένειες την απαραίτητη βοήθεια για να συνεργαστούν στην εξέλιξη του εκπαιδευτικού σχεδίου κατευθύνοντάς τες, μεταξύ άλλων, επάνω σε θέματα στα οποία θα μπορούσαν να επηρεάσουν τα παιδιά τους σε κάθε περίοδο της ανάπτυξής τους και επάνω στο πώς θα μπορούσαν να το επιτύχουν αυτό με τρόπο συνεργατικό.

4.2. Επίπεδα παρέμβασης του Οικογενειακού Προσανατολισμού.

Γενικά, οι μορφές δράσης που μπορούν να αναπτυχθούν στο χώρο του οικογενειακού προσανατολισμού στοχεύουν σε δύο κατευθύνσεις :

Α) Δραστηριότητες και ενέργειες βοήθειας : ο στόχος τους είναι να βοηθήσουν την οικογένεια μέσω μίας συμμετοχικής και συνεχούς εκπαίδευσης προληπτικού και ενισχυτικού χαρακτήρα. Το ενδεδειγμένο είναι οι δραστη-

ριότητες που πραγματοποιούνται να κατευθύνονται προς όλα τα μέλη της οικογένειας και να εστιάζονται στην ανάπτυξη των τομέων εκείνων που σχετίζονται με τη ζωή της οικογένειας. Θα μπορούσαν να διαχειριστούν θέματα όπως : η ενότητα της οικογένειας, ο ρόλος των γονέων, το σχολείο των γονέων, οι σχέσεις του ζευγαριού, η υγεία της οικογένειας, οι σχέσεις γονέων – παιδιών, η αργία και ο ελεύθερος χρόνος, η ανάπτυξη της συναισθηματικής νοημοσύνης, κ.τ.λ., και όλα αυτά μέσα από μαθήματα, σεμινάρια, διάλογο, διαλέξεις, προβολές, εργαστηριακά μαθήματα κ.τ.λ. Τελικά πρόκειται για τη διάδοση εκείνων των οικογενειακών αξιών που επιτρέπουν τη βελτίωση του ατόμου και της κοινωνίας.

B) Δραστηριότητες και ενέργειες παρέμβασης : ο στόχος τους είναι να παρεμβαίνουν σε ορισμένες στιγμές και στις διάφορες καταστάσεις που μπορούν να δημιουργηθούν μέσα στις συνθήκες που επικρατούν στην οικογένεια.

Η εξειδικευμένη βιβλιογραφία είναι γεμάτη από στοχασμούς αναφορικά με τη σπουδαιότητα της οικογενειακής εκπαίδευσης για τη διάπλαση των νέων γενεών, μέσα από εστιάζσεις ψυχολογικές, παιδαγωγικές και κοινωνιολογικές. Επίσης υπάρχουν εμπειρίες που, αν και μεμονωμένες, δείχνουν την αποτελεσματικότητα μίας συνεχούς παιδαγωγικής εργασίας που μοιράζεται μεταξύ σχολείου και οικογένειας. Παρόλο που γενικά δεν γίνεται αντιληπτή, η εργασία αυτή διεκπεραιώνεται με έναν τρόπο συνεκτικό που διευκολύνει την προσέγγιση δασκάλων – γονέων, όπως θα ήταν επιθυμητό. Η προσέγγιση αυτή ξεπερνά τις παρεξηγήσεις ή τις προκαταλήψεις μεταξύ των δύο αυτών πλευρών, με τρόπο ώστε και οι δύο να μην αισθάνονται απομονωμένες μπροστά στους τιθήμενους από τα παιδιά προς επίτευξη στόχους.

Στην καθημερινή παιδαγωγική πρακτική παρατηρείται ότι δεν υπάρχει μία συνεχής χρήση της επικοινωνίας ανάμεσα στο σπίτι και το σχολείο. Οι δράσεις περιορίζονται στην απλή πληροφόρηση πάνω σε θέματα πειθαρχίας, βοήθειας κ.τ.λ., με αποτέλεσμα να επιδεικνύεται λιγότερη φροντίδα για άλλες μορφές δράσεις πέρα από αυτές που αναφέρονται στη διάπλαση πάνω σε συγκεκριμένες αξίες. Παρατηρούνται συγκεντρώσεις γονέων, στις οποίες ο δάσκαλος και καθοδηγητής βομβαρδίζει τις οικογένειες με ψυχρές οδηγίες σε ακαδημαϊκή γλώσσα σχετικά με το τι πρέπει να κάνουν στα παιδιά τους καθημερινά στο σπίτι.

5. Η οικογένεια, κλειδί της ποιότητας στην εκπαίδευση.

Η δουλειά της εκπαίδευσης πρέπει να είναι απαραίτητα συνεργατική,

στην οποία να παρεμβαίνουν πολλά άτομα, σε διαφορετικές στιγμές, ασκώντας διαφορετικές λειτουργίες, όλες τους πολύ σημαντικές και αποφασιστικές. Κατά πρώτο λόγο οι γονείς. Μέσα στην οικογένεια σ' αυτούς ανήκει ο πρωταρχικός ρόλος. Κατά δεύτερο λόγο το σχολείο, το εκπαιδευτικό κέντρο. Η δουλειά που γίνεται εδώ κατά κάποιο τρόπο μπορεί να αντικαταστήσει τη βασική εργασία της οικογενειακής εκπαίδευσης. Η συνεργασία μεταξύ των μητέρων, πατέρων και εκπαιδευτικού κέντρου είναι η καλύτερη συνταγή για να καταφέρουν όλοι μαζί άριστα αποτελέσματα. Θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι το σχολείο σε πολλές περιπτώσεις παίζει ουσιαστικό ρόλο σαν στοιχείο αντισταθμιστικό των ανισοτήτων. Στο διδακτικό προσωπικό αντιστοιχεί η δύσκολη αλλά και ιερή υποχρέωση να εγγυάται, με την καθημερινή του προσπάθεια, το δικαίωμα στην εκπαίδευση για όλους.

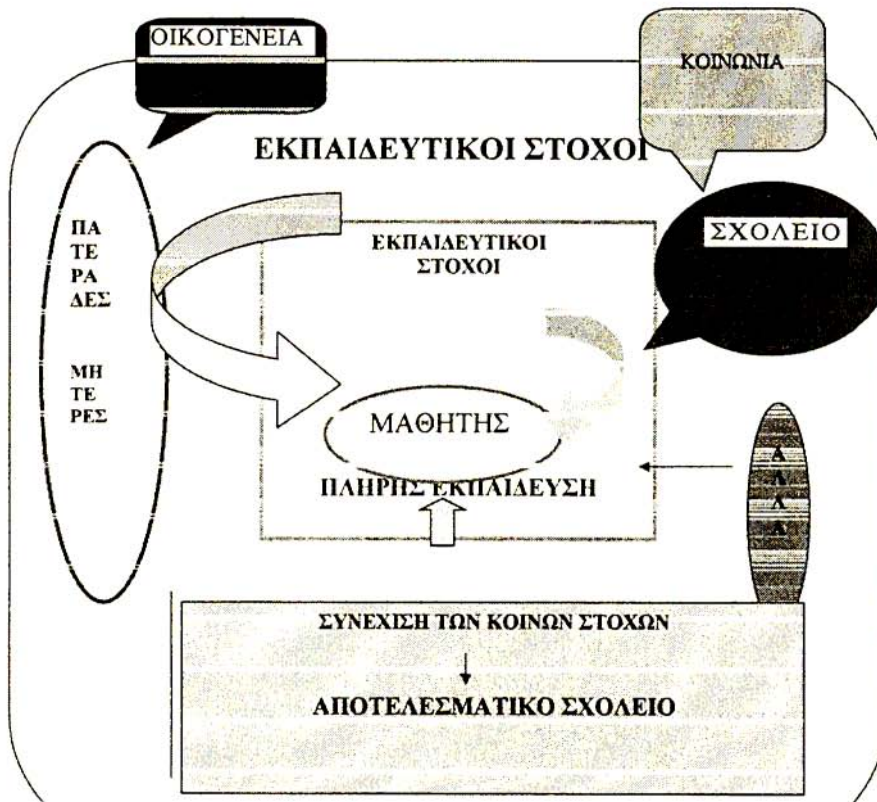
Είναι φανερό ότι σ' αυτή την εργασία έχουμε καταφέρει να αναπτύξουμε σιγά σιγά, μεταξύ όλων, μία διάθεση συνεργασίας και διαλόγου. Παρόλα αυτά, μένει πολύς δρόμος ακόμα να διανύσουμε και σ' αυτό θα πρέπει να βάλουμε όλο μας το ζήλο και τον ενθουσιασμό γιατί πρόκειται για τη διάπλαση και την εκπαίδευση των παιδιών μας, που αποτελούν θεμελιώδες κεφάλαιο της ζωής μας. Η οικογένεια και το σχολείο αποτελούν ένα τμήμα πολύ σημαντικό των επιθυμιών, των επιδιώξεων, των ανησυχιών, των συζητήσεών μας. Είναι μέρος της καθημερινής μας ζωής. Οι εκπαιδευτικοί γνωρίζουν πολύ καλά ότι η ανεκτίμητης αξίας λειτουργία που επιτελούν απαιτεί τη συνεργασία των γονέων και των μαθητών για να αποβεί επιτυχημένη. Οι πατεράδες και οι μητέρες ξέρουν πολύ καλά ότι η κοινωνική ζωή βασίζεται στην παρουσία και τη συμμετοχή, και μάλιστα πολύ περισσότερο όταν αυτό έχει να κάνει με την ευημερία των παιδιών τους, γεγονός που εξαρτάται άμεσα από την οικογένεια και το σχολείο. Και οι δύο αυτοί παράγοντες οφείλουν να συμμετέχουν μαζί στη λήψη των αποφάσεων για ορισμένες περιπτώσεις ή προβλήματα που επηρεάζουν το σχολείο και την εκπαίδευση των παιδιών μας, σήμερα μαθητών, αύριο πολιτών με υποχρεώσεις.

Οι επιστήμες της αγωγής, τα τελευταία χρόνια, έχουν θέσει σε προτεραιότητα την απόλυτη ανάγκη της συνεργασίας μεταξύ οικογένειας και σχολείου. Και αυτό διότι το ίδιο άτομο είναι παιδί στην οικογένεια και μαθητής στο σχολείο, γεγονός απ' το οποίο συνεπάγεται ότι οι επιρροές που δέχεται και από τις δύο πλευρές μπορούν να ενισχυθούν ή να παρεμποδιστούν αμοιβαία. Αυτό έχει οδηγήσει στην αποδοχή της ιδέας της συνεργασίας μεταξύ οικογένειας και σχολείου από όλους σήμερα. Μία εκπαίδευση που αναπτύσσεται σ' ένα κλίμα συμμετοχικό ευνοεί την ποιότητα, την αλληλεγγύη, την κριτική στάση απέναντι στα πράγματα, την πρωτοβουλία, τον αμοιβαίο σεβασμό και την αποδοχή του άλλου.

Το ότι η εκπαίδευση των παιδιών μας είναι το ζήτημα που περισσότερο πρέπει να μας απασχολεί σαν γονείς είναι αναμφισβήτητο. Όμως η εκπαιδευτική κοινότητα είναι πολύ πιο ευρεία και περίπλοκη και η δυνατότητα για συμμετοχή σ' αυτή δεν είναι μόνο ένα δικαίωμα αλλά ένα σημαντικότατο χρέος που έχουμε απέναντι στα παιδιά μας σε ό,τι αφορά το μέλλον τους. Η εκπαίδευση, μην το ξεχνάμε, είναι μία δουλειά που τη μοιράζονται γονείς και σχολείο. Ο ρόλος λοιπόν των γονέων μεταφράζεται ως συμμετοχή ενεργητική και αντιπροσωπευτική, προκειμένου η συνεργασία και η κατανόηση να αποτελούν κοινό στόχο της εκπαιδευτικής κοινότητας (βλέπε Διάγραμμα 3). Η υποχρέωση να εκπαιδεύουν δεν είναι αποκλειστικότητα των δασκάλων, ούτε των μαθητών· είναι και των γονέων, συμπεριλαμβανομένου του κοινωνικού περιγυρού όπου, σαν φυσικό πλαίσιο, είναι τοποθετημένο το σχολείο.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3

Η ΣΧΕΣΗ ΣΧΟΛΕΙΟΥ - ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΑΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΤΗΣ

ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Πριν από λίγους μήνες έλαβε χώρα στη Γρανάδα ένα συνέδριο στο οποίο παραβρέθηκαν Σύλλογοι Γονέων από όλη την Ισπανία και το οποίο είχε ως θέμα : «Η οικογένεια, ΚΛΕΙΔΙ της ποιότητας στην εκπαίδευση».

Ορισμένα από τα συμπεράσματα είχαν ως στόχο :

- Να εμφυσηθεί στην οικογένεια η έννοια της προσπάθειας σαν κουλτούρα.
- Να γίνει κατανοητό ότι για τη σχολική αποτυχία ευθύνη φέρει και η οικογένεια.
- Να γίνει κατανοητό ότι το φαινόμενο της οπισθοδρόμησης και άλλων παρόμοιων που εμφανίζονται και επηρεάζουν τους έφηβους, προέρχονται από την οικογένεια μέσω της γονεϊκής αγωγής.

Ο ρόλος του γονέα μαθαίνεται μέρα με τη μέρα, ξεπερνώντας τα κοινωνικά και επαγγελματικά εμπόδια, τα οποία τον παρεμποδίζουν να αναλάβει ολοκληρωτικά τις εκπαιδευτικές του υποχρεώσεις. Ωστόσο σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να αποβαίνει σε βάρος των παιδιών, με το να παραιτείται από αυτή του την υποχρέωση. Πέρα από την προσωπική προσπάθεια, πράγμα πολύ σημαντικό, ένα από τα συμπεράσματα του συνεδρίου επισημαίνει ότι οι οργανωμένες οικογένειες θα μπορούσαν να συνεισφέρουν στην καλύτερευση της ποιότητας της εκπαίδευσης. Ο ρόλος της οικογένειας στην αγωγή των παιδιών πάντα θα είναι πρωταρχικός κι αυτό το ρόλο πρέπει να τον επανακτήσει διαμέσου του οικογενειακού προσανατολισμού και της εκπαίδευσης. Σ' αυτή την προσπάθεια να προσανατολίσουμε και να βοηθήσουμε τις οικογένειες στην προσπάθειά τους να βοηθήσουν με τη σειρά τους τα παιδιά τους προκειμένου αυτά να έχουν μία ορθή εξελικτική πορεία, έχουμε συμμετοχή όλοι, και κυρίως οι εκπαιδευτικοί και οι κηδεμόνες των παιδιών.

Σε μία έρευνα με τίτλο «Αξίες και κανόνες οικογενειακής αλληλεπίδρασης στην εφηβεία (13-18 έτη)», που πραγματοποιήθηκε το έτος 2001 από τις δασκάλες του πανεπιστημιακού ιδρύματος Εκπαιδευτικής Δημιουργίας και Καινοτομιών του Πανεπιστημίου της Βαλένθια, Petra María Pérez και Paz Caponvas, σε 1200 γονείς εφήβων (60% μητέρες, 40% πατέρες), μέσα από τα αποτελέσματα φαίνεται ότι το 42,17% των γονέων παραδέχεται ότι νιώθουν μπερδεμένοι την ώρα που καλούνται να διαπαιδαγωγήσουν τα παιδιά τους, πράγμα που τους οδηγεί σε λανθασμένες ενέργειες και πράξεις βίαιες προς τα παιδιά τους. Απέναντι σ' αυτούς τους γονείς υπάρχουν άλλοι, η πλειονότητα (57,83%), που νιώθουν υποχρέωση και υπευθυνότητα απέναντι στην αγωγή των παιδιών τους, για τα οποία υιοθετούν μία στάση δημοκρατική, διαλο-

γική και στοργική. Αυτοί έχουν ξεκάθαρες απόψεις για την εφηβεία έναντι των πρώτων που αναγνωρίζουν ότι νιώθουν ανίσχυροι μπροστά στις αλλαγές και την ανάγκη για αυτονομία των τέκνων τους.

Από την ερευνητική εργασία που πραγματοποιήθηκε φαίνεται η παραίτηση, από ένα μέρος των γονέων, από αυταρχικές συμπεριφορές, το οποίο μεταφράζεται σε απουσία τιμωριών και στην υιοθέτηση στάσεων πιο διαλλακτικών και με ισχυρή συναισθηματική υποστήριξη.

Το ότι οι σημερινοί έφηβοι συνεχίζουν να επαναστατούν, να απειθαρχούν ενάντια στο πρότυπο των γονέων, αυτό δεν οδηγεί κατ' ανάγκη σε γενικευμένη σύγκρουση μέσα στην οικογένεια. Εκ των πραγμάτων, οι συγκρούσεις μεταξύ γονέων και εφήβων έχουν περιοριστεί σημαντικά κυρίως λόγω της περισσότερης ανεκτικότητας από πλευράς γονέων, πράγμα που διευκολύνει τη συμβίωση. Οι συγκρούσεις μεταξύ γονέων και εφήβων, όταν εμφανίζονται, επικεντρώνονται κυρίως στην έλλειψη προσπάθειας από μέρους των παιδιών την ώρα της μελέτης ή της εργασίας, όπως επίσης στις νυχτερινές εξόδους και στην κατανάλωση ναρκωτικών ουσιών και οινοπνευματωδών ποτών. Εκ των πραγμάτων, η πλειονότητα των γονέων βλέπει τα ναρκωτικά, το αλκοόλ και το AIDS σαν τα κυριότερα προβλήματα της εφηβείας.

Πέρα απ' τους αριθμούς, εκείνο που είναι προφανές είναι ότι η αναγκαιότητα για προσανατολισμό και καθοδήγηση θα πρέπει να επεκτείνεται και στους γονείς. Πέρα από τα αυστηρώς ακαδημαϊκά προβλήματα (κακοί βαθμοί, απουσίες κ.τ.λ.), η βοήθεια στις οικογένειες για την εκπαίδευση των παιδιών τους είναι απολύτως αναγκαία προκειμένου να μοιράζονται τα προβλήματα, να εντοπίζονται εναλλακτικές λύσεις, να βρίσκονται νέοι δρόμοι και λύσεις στα προβλήματα που απασχολούν τους σημερινούς εφήβους.

Χωρίς να ξεχνούμε τα συμπεράσματα, η σχέση μεταξύ σχολείου και οικογένειας μέσα από μία προοπτική συνεργατικής δράσης, παράγει και ισχυροποιεί μία σειρά από απόψεις θετικές τις οποίες θα μπορούσαμε να εξειδικεύουμε στα παρακάτω:

Η σχέση μεταξύ σχολείου και οικογένειας είναι :

- Ένας παράγοντας προσέγγισης μεταξύ γονέων και δασκάλων.
- Ένας παράγοντας κατανόησης μεταξύ γονέων και δασκάλων.
- Ένας παράγοντας εμπλουτισμού της μάθησης των μαθητών.
- Ένας παράγοντας που διευκολύνει τη μάθηση των μαθητών.
- Ένας παράγοντας ενοποιητικός των εκπαιδευτικών προσπαθειών προς όφελος ενός κοινού στόχου: την πλήρη, ολική εκπαίδευση των μαθητών.

- Ένας παράγοντας ευνοϊκός για τη σχολική αποδοτικότητα.
- Ένας παράγοντας αποδεδειγμένος, θετικών δράσεων και συμπεριφορών.
- Ένας παράγοντας ελέγχου και πρόληψης της σχολικής αποτυχίας.
- Ένας παράγοντας βελτίωσης της ποιότητας της εκπαίδευσης που παρέχει το σχολείο.
- Ένας παράγοντας ενισχυτικός της εκπαιδευτικής αποτελεσματικότητας.
- Ένας παράγοντας ανάπτυξης και καινοτομιών στο σχολείο.
- Ένας παράγοντας βοήθειας στο διδακτικό προσωπικό.
- Ένας παράγοντας ευνοϊκός για τη συνεργασία σχολείου και κοινωνίας.
- Ένας παράγοντας που διευκολύνει τον εμπλουτισμό με έμπυχο δυναμικό του εκπαιδευτικού προσωπικού.
- Ένας παράγοντας αύξησης των ανθρωπινων και διδακτικών μέσων.
- Ένας παράγοντας αποδεδειγμένος, για μία δια βίου εκπαίδευση.
- Ένας παράγοντας διαρκούς εκπαίδευσης για τους γονείς.

Εδώ, αν μη τι άλλο, υπάρχει μία πρόκληση που, από την άποψη του Ψυχοπαιδαγωγικού Προσανατολισμού, πρέπει να απασχολεί τα Τμήματα Προσανατολισμού δίνοντας προσοχή στις αλληλεπιδράσεις του με τον περίγυρο αλλά και το συγκεκριμένο περιβάλλον όπου δημιουργούνται οι ανάγκες για εκπαιδευτική βοήθεια και συμβουλή : τις οικογένειες.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bertalanffy, L. V. (1976). *Theoría General de los Sistemas*. México: Fondo De Cultura Económica.
- Bisquerra Alzina, R. (1990). *Orientación Psicopedagógica para la prevención y el desarrollo*. Barcelona: Boixareu Universitaria.
- Bisquerra Alzina, R. (1995). *Orígenes y desarrollo de la orientación psicopedagógica*. Madrid: Norcea
- Bisquerra Alzina, R. y Oliveros Martín-Vares, L. (1998). Contextos, agentes y aspectos profesionales de la orientación. Em Bisquerra Alzina, R. (Coord.) *Modelos de Orientación e Intervención Psicopedagógica*. Barcelona: Praxis.
- Bronfenbrenner, V. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, Mas: Harvard University Press.
- Muñoz Ibares, Oliveros Martín-Vares. (1994). La Orientación de los RH en los Mercados Laborales Flexibles. En Libro de Actas del XV Congreso internacional de Recursos Humanos, «Orientación y Mercado Laboral». Madrid: AEOP.